

1. Ciclul de conferințe: Tradiția constituțională și perspectivele constituționalismului în România

1.1. Conferința-dezbateri: Constituția din 1923: Statul român ca stat național unitar, Academia Română, București, 24 noiembrie 2022

În cadrul ciclului de conferințe *Tradiția constituțională și perspectivele constituționalismului în România*, organizat de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (ICJ) și consacrat aniversării Centenarului Constituției României din 29 martie 1923, joi 24 noiembrie 2022, în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc simpozionul cu tema *Constituția din 1923: Statul român ca stat național unitar*. Au participat cadre didactice, cercetători științifici, studenți de la universități din București și din țară, alte persoane interesate de tematica abordată; printre invitați au fost prezenți: prof. univ. dr. Valer Dorneanu, fost judecător și președinte al Curții Constituționale a României, prof. dr. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române, directorul general al Bibliotecii supremului for academic, dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu, directorul Muzeului Național de Istorie a României, dr. Irina Moroianu Zlătescu, director fondator al Institutului Român pentru Drepturile Omului (IRDO).

În istoria dezvoltării constituționale a românilor, legea fundamentală de acum un secol reprezintă un vârf al evoluției sale, marcată inițial de „importul belgian” fondator (1866) și apoi de efortul constant de adaptare și particularizare a principiilor și mecanismelor sale la realitățile și aspirațiile societății. Revizuirile care au urmat – în 1879, în 1884 și în 1917 – au exprimat preocuparea susținută de a răspunde cerințelor de modernizare social-politică și consolidare statală, în sensul realizării unui singur stat, unitar și independent, al națiunii române, desăvârșit ca stat național după Reîntregirea din anul 1918. Într-o „Europă a națiunilor” România se împlinea astfel constituțional într-o formulă a organizării statale menită să-i consacre deplinătatea teritorială și să-i favorizeze dezvoltarea proprie, într-o consonanță perfectă cu ritmul constituționalismului european și progresului civilizațional.

Esențială pentru reușita acestei consolidări a fost la vremea respectivă conlucrarea dintre adversari politici și personalități covârșitoare, la prima vedere aflate pe poziții reconciliabile, precum Nicolae Iorga, gânditorul căruia i se datorează definiția constituțională a României ca stat național unitar, și Ion I. C. Brătianu, omul de stat a cărui viziune a inclus nu numai reforma constituțională încheiată în 1923, ci și politica de dezvoltare „prin noi înșine” realizată pe bazele acesteia. Dincolo de

percepțiile încă răspândite ale celor două mari personalități ca reprezentanți tipici ai unui paseism doctrinar incompatibil cu modernitatea constituționalismului european, respectiv ai unei politici autoritariste ireconciliabilă cu practicile democratice, o privire mai atentă va putea identifica în ideile și acțiunile lor o veritabilă teorie a constituției românești și o linie politică autentică de dezvoltare și afirmare a României susceptibile de a fi continuate și în zilele noastre.

În cuvântul de deschidere prof. univ. dr. Mircea Dușu, directorul ICJ, a arătat că: „În istoria constituționalismului românesc elaborarea și adoptarea constituției din 29 martie 1923 reprezintă, deopotrivă, un punct culminant și unul deschizător de noi perspective de continuare și dezvoltare constituțională. Într-adevăr, se atinge astfel un vârf al unor evoluții deja centenare, începute la 1822 cu așa-numita „constituție a cărvunurilor” din Moldova, urmată de proiectele revoluționare de la 1848 și încununată prin lucrarea deceniului fondator 1856–1866 prin prima noastră lege fundamentală în sens modern, revizuită la 1879, 1884 și 1917 și care aștepta, în urma Primului Război Mondial și sub impactul consecințelor sale revoluționare, o nouă expresie politico-instituțională și juridică. Una de sedimentare a unei tradiții și refondare a unui edificiu statal, devenit prin expansiune teritorială național, care generau, la rândul-le, liniile de forță ale unei deveniri ce atinge acum centenarul. O atare situație impune atât o evaluare de etapă (centenară), cât și un bilanț integral (bicentenar) al fenomenului politico-juridic ca atare, în ipostaza sa reușită, cu concluzii pertinente pe măsură și de natura cuvenită. Din această perspectivă aniversăm, în realitate, centenarul unui complex *moment constituțional*, care a început cu declarațiile de unire cu Patria Mamă din 1918 – a Basarabiei, din 27 martie, a Bucovinei din 28 noiembrie și 1 decembrie a Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Maramureșului –, a continuat cu legile de acceptare și definitivare a acestora din 1919, acte de autodeterminare recunoscute internațional prin tratatele de pace de la Paris și împrejurimi din 1919–1920, care aveau să-și găsească necesara reflectare constituțională în 1923, cunoscând astfel deplina împlinire juridică. Într-o atare indiscutabilă percepție, demersul academic de față, inițiat de ICJ, și la care luăm parte și prin aceste prelegeri-dezbateri, își afirmă continuitatea prin discontinuitate tematică cu modelul inspirator din 1921–1922 al Institutului Social Român (ISR) dirigit de profesorul Dimitrie Gusti. Într-adevăr, spre deosebire de atunci, astăzi noi nu discutăm statalitatea românească atât sub unghiul perspectivei unei revizui ori adoptării unei legi fundamentale, ci în privința semnificațiilor și implicațiilor unui fenomen ideatico-practic definitoriu de sorginte occidentală, în ipostaza „transplantului” său care a permis afirmarea cu succes, cu precădere în dimensiunile sale națională, liberală și democratică a statalității românești. Un atare efort presupune, așadar, un accent evident asupra abstractizării și aprofundării teoretice, dar, în orice caz, fără a neglija și consecințele în privința posibilelor demersuri în planul acțiunii concrete. Acestea sunt, de altfel, și previziunile de proiect științific ajuns la această fază”.

În alocuțiunea introductivă *Statalitatea românească: latinitate și continuitate* acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, a subliniat, printre

altele: „Mulțumesc domnului prof. Duțu și Institutului, de data asta o fac ca vicepreședinte al Academiei, pentru această inițiativă și pentru ciclul care începe. În ceea ce mă privește, pentru că dl. Duțu știa probabil că în ultima vreme m-am ocupat de acest lucru, mi-a făcut onoarea de a mă înscrie între vorbitorii de astăzi. E vorba de problema statalității. Am spus și într-un discurs la Academia Română, și reiau acest lucru, că cele două elemente fundamentale ale istoriei românești sunt, pe de o parte, latinitatea, care este latinitatea limbii, care este latinitatea credinței, formula creștinismului latin pe care românii au adoptat-o de la începutul istoriei, și statalitatea. Insist foarte mult asupra acestui lucru care nu este încă suficient dezvoltat în școli, în facultăți, în facultățile umaniste. Românii au această mare zestre care este cea a statalității. În momentul în care turcografia vine și se stabilește oarecum în sud-estul Europei ca o pâclă spun unii, ca un element pozitiv spun alții, dar asta e altceva, românii au știut să-și negocieze statalitatea. Într-o vreme în care Grecia devenea pașalâc, Bulgaria devenea pașalâc, Serbia devenea pașalâc, Albania devenea pașalâc, Ungaria devenea pașalâc, există această insulă românească care cuprinde, evident, și Transilvania, care este într-o situație juridică specială, cea a suzeranității otomane. Puțină lume știe cum s-a ajuns. S-a spus că aici a fost întâmplarea, turcii i-au lăsat pe români, nu i-au ocupat pentru că aveau nevoie de grânele lor și produsele lor... Nu. Aici este o poveste mult mai profundă care ține, întâmplător, de istoria dreptului. Conform dreptului islamic hanifist lumea întreagă, cunoscută la acea vreme, era împărțită – și aici era o mare metaforă politică, ținea de teologia politică, dacă vreți, a lumii otomane – în trei spații: așa-numita Casă a islamului, care era imperiul propriu-zis și pașalâcurile sale, Casa războiului, care era o putere creștină, cu excepția Franței care intrase în niște relații speciale cu Soliman Magnificul, și Casa pactului care cuprinde Muntenia, Moldova și Transilvania, iar la sud de Dunăre republica sfântului Blazius Dubrovnicul. Această Casă a pactului era într-o relație juridică specială cu turcii. I se recunoștea o autonomie care a operat la toate nivelurile. Românii, păstrându-și statalitatea și-au păstrat biserica, dinastiile. Am scris de curând, tot cu prilejul centenarului încoronării, ceva despre, cum am numit eu, monarhia dinaintea monarhiei, lungul șir monarhic de dinastii românești sau de dinastii maghiare în Transilvania – ele erau în aceeași situație juridică față de Stambul. Că lucrurile au stat așa o arată așa numitele capitulații, care sunt niște acte juridice ce au existat în Europa odată cu secolul XVI, capitulații care încep cu așa numita pace a crinului cu semiluna, pacea franco-otomană care a schimbat complet structura politicii europene – o mare putere creștină aliată cu puterea păgână islamică –, și acolo erau niște așa numite capitulații care dădeau niște drepturi unora și altora. Despre capitulațiile românilor este o întreagă literatură și o întreagă polemică. Cea mai mare parte a istoricilor cred că aceste capitulații au existat pentru că, pe de o parte, în 1772 cu prilejul unor tratative la Focșani între Înalta Poartă și Rusia, boierii munteni au venit cu texte de capitulații făcute din vremea lui Bogdan al III-lea, a lui Laiotă Basarab, ș.a.m.d., care sigur erau texte apocrife, dar pe care Înalta Poartă nu le-a contestat, le-a acceptat ca atare. Nu de mult, regretatul nostru coleg academicianul Șerban Papacostea a publicat documentul

unui umanist italian, Filippo Buonaccorsi, care se adresează Papei la sfârșitul secolului al XV-lea și spune, *expressis verbis*, valahii au încheiat o pace cu turcii. În sfârșit, dacă mai era nevoie, mai este și fraza aceea, care nu face multora plăcere, a lui Neculce, care povestește că Ștefan cel Mare înainte să moară i-a dat un sfat urmașului său: fă pace cu turcii că sunt mai cinstiți decât creștinii. Asta este altceva.

Statalitatea aceasta este bunul nostru, zic eu, alături de latinitatea care ne deosebește în acest spațiu, cel mai de preț, cel care arată ce a însemnat un stat care a devenit apoi statul unitar și pe care Constituția din 1923 l-a consacrat ca atare. Țin foarte mult la ideea aceasta a statalității, și dacă cei tineri duc mai departe aceste idei, ca bătrân profesor îmi face plăcere să le urez succes.”

Prelegerea aferentă temei *Constituția din 1923: România ca stat național unitar* a fost susținută de prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul ICJ și dr. CP II Tudor Avrigeanu, coordonatorul Departamentului de drept public al Institutului. În intervenția sa, prof. Duțu a analizat și prezentat locul legii fundamentale de acum un secol în evoluția constituționalismului românesc și rolul său în dezvoltarea lui în ultimul secol. Înscriindu-se pe orbita constantelor istoriei naționale reprezentată de statalitate ca mod de existență politico-instituțională a românilor și romanitatea dreptului său, tradiția noastră constituțională modernă a cunoscut la 1923 momentul său de creștere absolută și deplină afirmare creatoare. Dr. Tudor Avrigeanu a acordat o atenție deosebită în comunicarea sa reflectării concepției solidariste în constituționalismul românesc cu privire specială la momentul constituțional centenar.

Abordarea juridică s-a împlinit cu interesantele considerații de sociologie (juridică) cuprinse în intervenția cu tema *Institutul Social Român, Constituția din 1923 și „unitatea morală a națiunii”*, prezentată de prof. univ. dr. Ilie Bădescu, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Sociologie (IS) și dr. C. Pantelimon, secretar științific al IS.

Textele comunicărilor sunt publicate în numărul de față din *Studii și Cercetări Juridice*.

1.2. Conferința-dezbateri: 1938–1965: Între autoritarism și totalitarism. Simularea constituționalismului, ICJ, București, 8 decembrie 2022

Prelegerea-dezbateri aferentă lunii decembrie (2022) din cadrul ciclului de conferințe *Tradiția constituțională și perspectivele constituționalismului în România*, inițiat de ICJ pentru marcarea Centenarului constituțional, a avut loc joi 8 decembrie 2022 și a privit subiectul *1938–1965: Între autoritarism și totalitarism. Simularea constituționalismului*.

Expresii ale unui regim politic autoritar (Constituția din 27 februarie 1938), respectiv totalitar (Constituțiile din 13 aprilie 1948, 24 septembrie 1952 și 21 august 1965), constituțiile adoptate în perioada 1938–1965 marchează sfârșitul pluralismului politic consacrat prin constituțiile din 1866 și 1923 și transformarea statului român în instrumentul unei dictaturi exercitate de o „camarilă” prin intermediul partidului unic, proclamat singurul în măsură să cristalizeze și să

exprime voința politică a poporului, fie prin controlul *autoritar* al societății, fie prin transformarea *totalitară* a acesteia potrivit preceptelor ideologiei marxist-leniniste. În ambele cazuri, rațiunea *substanțială* a constituționalismului – împiedicarea unei guvernări realizate prin exercițiul *arbitrar* al puterii de stat – este negată, iar proclamarea *formală* a unor drepturi și libertăți individuale fundamentale nu mai este însoțită de *garanții instituționale* menite să asigure exercițiul lor *real*. Menținerea Constituției ca document prin care se consacră forma unei unități politice de fiecare dată „noi” – a „națiunii” române ori a „poporului” român –, în condițiile realizării unei pretins veritabile identități între guvernanți și guvernați tocmai prin renunțarea la democrația constituțională „burgheză”, poate fi astfel considerată o veritabilă *simulație constituțională*.

Prelegerea a fost susținută de prof. univ. dr. Cristian Ionescu, redactor-șef al revistei „Dreptul”. În demersul său, autorul a pornit de la relevarea contextului epocii și aprecierea rostului unei constituții de a răspunde nevoilor de la un moment dat ale societății, desprinzând particularitățile regimului de autoritate monarhică, de dictatură militară și de totalitarism comunist. Din această perspectivă analiza a vizat raportarea textelor și practicilor constituționale în cauză la principiile constituționalismului cu concluziile corespunzătoare în privința simulării sale.

1.3. Conferința-dezbateri: Constituția din 1991 – Reluarea sau reinventarea tradiției constituționalismului românesc?, 26 ianuarie 2023

În cadrul ciclului de conferințe cu tema *Tradiția constituțională și perspectivele constituționalismului în România*, consacrat aniversării centenarului Constituției României din 29 martie 1923, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (I.C.J.) a organizat, joi 26 ianuarie 2023, on-line, cu transmisie în direct pe site-ul juridice.ro, prelegerea-dezbateri *Constituția din 1991: Reluarea sau reinventarea tradiției constituționalismului românesc?*

În cuvântul de deschidere al manifestării, după ce a subliniat cadrul general de desfășurare a acesteia, prof. univ. dr. Mircea Duțu, Directorul ICJ, a făcut scurte considerații asupra temei abordate cu acest prilej. Astfel, s-a arătat că demontarea sistemului comunist din țările central și est europene în 1989 a însemnat și un episod major în istoria constituționalismului european în sensul (re)extinderii sale la scara întregului continent și dobândirea unor experiențe noi, legate de tranziția și reconstrucția constituțională în statele respective. Revenirea la democrația reprezentativă și economia de piață a implicat evocarea și valorificarea tradițiilor juridico-instituționale întrerupte brutal după cea de-a doua conflagrație mondială, iar aspirațiile și opțiunea integrării euroatlantice au presupus racordarea la datele și spiritul constituționalismului contemporan. În plan concret, mișcarea inițială a tranziției constituționale a necesitat, mai întâi, elaborarea și adoptarea de noi legi fundamentale (cu excepția Ungariei, care a procedat la modificarea și adaptarea celei în vigoare), care au consacrat ca valoare esențială statul de drept, au asigurat separația puterilor și organizarea și funcționarea lor democratică și garantat drepturile și libertățile fundamentale individuale. La nivelul regimului politic era

vorba de abandonarea sistemului totalitar al partidului unic și trecerea la multipartidism; încetarea simulării și practicarea veritabilului constituționalism însemna transformarea constituției într-un instrument principal de limitare și echilibru al puterilor în stat și de protecție a drepturilor fundamentale, consacrarea supremației sale și, în consecință, instituirea controlului de constituționalitate a legii și instaurarea unui regim deplin de democrație constituțională. Opțiunea occidental-europeană declarată, care avea să se materializeze treptat și rapid prin aderarea la Consiliul Europei, NATO și Uniunea Europeană, a impus modelul constituțional european; noile legi fundamentale s-au inspirat astfel din „tiparul” parlamentar vest-european (mono sau bicameral și conform propriilor tradiții), cu un guvern responsabil, un președinte de republică ales de parlament ori prin vot universal, direct, s-au creat curți constituționale și a fost consacrată autonomia locală. Tranziția constituțională central-est europeană s-a caracterizat astfel prin evoluții rapide, radicale de revenire la tradițiile juridico-instituționale proprii și racordare, într-o ecuație dinamică, la datele constituționalismului contemporan, fără ignorarea particularităților propriului context național. Etapa tranzitorie s-a încheiat prin (eventualele) revizuri constituționale menite să definitiveze construcția statală democratică și să permită integrarea în structurile și ordinea juridică ale UE.

Reașezarea constituțională post-1989 în România s-a manifestat într-un atare context european și cu particularitățile cuvenite.

Susținută la vremea respectivă deopotrivă prin argumente politice și formal juridice demne de luat în seamă, revigorarea nemijlocită a tradiției constituționalismului românesc prin repunerea în vigoare a Constituției din 1923 nu a reprezentat o opțiune reală nici pentru regimul politic instaurat în România după Revoluția din decembrie 1989, nici pentru majoritatea constituționaliștilor români. Dincolo de problema formei de guvernământ monarhice sau republicane, transformările social-politice, economice și culturale survenite între timp reclamau un nou așezământ constituțional configurat în acord cu paradigma democratic-liberală dominantă în spațiul Europei occidentale, ale cărei tradiții inspiraseră însă și constituțiile române din 1866 și 1923. Întreruptă pentru o jumătate de secol, tradiția constituționalismului românesc avea să fie astfel reinventată pornind de la stadiul contemporan al constituționalismului european reflectat subsecvent în afirmarea unei continuități deopotrivă instituționale (precum în cazul parlamentului bicameral) și ideatice (precum statalitatea națională unitară și indivizibilă a României) între aceste constituții și Constituția din 1991.

S-a dat apoi cuvântul domnului dr. Marian Enache, Președintele Curții Constituționale a României (CCR), care a susținut prelegerea *Constituția din 8 decembrie 1991: Reluarea sau reinventarea tradiției constituționalismului românesc?*

În cadrul expunerii sale, președintele CCR a arătat că „acest demers inspirat al întâmpinării evenimentului marcării unei sute de ani de la apariția Constituției din 1923 constituie atât o reluare a unei practici de informare și difuzare a cunoștințelor și progreselor din diferite ramuri juridice, din perioada ante- și interbelică, dar

constituie, în același timp, în „cazul nostru” și o intenție de revelare și valorizare a trecutului și tradițiilor constituționalismului românesc”.

În continuare, a fost prezentată evoluția constituționalismului românesc, începând cu izvoarele acestuia, Convenția de la Paris din 1858, Statutul dezvoltător al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Constituția din 1866, Constituția din 1923, definindu-se astfel o amprentă și o identitate distincte ale sistemului nostru istoric de drept, determinate de realitățile și necesitățile dezvoltării statului și societății românești, care au contribuit la cristalizarea unei tradiții juridice românești transmise și validate prin viabilitatea și continuitatea ei în viața noastră juridică de la începuturi și până în contemporaneitate.

Prin introducerea unei legislații și instituții noi, după 1864, în privința întregului nostru drept și a începuturilor cercetării și gândirii juridice, a existat un reviriment, în care s-a făcut opțiunea clară între dreptul vechi de tip bizantin și cel de sorginte occidentală. De fapt, procesul început după 1864 reprezenta o concretizare accelerată a aspirațiilor românești afirmate, începând cu anii 1830, 1831, 1832 și anume, însușirea (asimilarea) formelor occidentale în organizarea statului și modernizarea societății românești.

„Niciun popor nu are tradiții pure, fiecare comunitate umană și-a conturat propria organizare și instituțiile prin influențele celorlalte comunități politico-juridice, culturale din arealuri mai extinse, precum și prin împrejurările istorice concrete care le-au modelat destinul. Ceea ce le diferențiază, însă, pe fiecare în parte este voința de a-și constitui o tradiție/un ansamblu de tradiții, gradul de integrare al acestora, forța și respectul pe care îl impun acestora, raportarea la ele ca la un sistem axiologic permanent, armonizarea lor cu noile straturi de inovații și preluarea lor într-un spirit analitic. În realitate, nicio generație nu ia totul de la început, nu inventează totul, ci fiecare dintre ele, pentru a putea merge înainte privesc în urma lor pentru a vedea ce a fost bun, valoros și util, cum poate fi continuată „ștafeta” existențială și culturală a unui popor care-și caută mereu vitalitatea și forța din propriile rădăcini”, a punctat președintele instanței de control constituțional.

Domnul Marian Enache a subliniat că Legea fundamentală adoptată în 1991 este o Constituție a Libertății, care, atât prin conținutul său, cât și, mai ales, prin spiritul său a fost menită să exprime în același timp, organizarea puterii statale dar să asigure și garantarea Libertății, ca o valoare cheie din care a decurs întreaga construcție a edificiului constituțional. Președintele Curții a arătat că discuțiile privind măsura în care aceste țeluri au fost atinse fac obiectul unor evaluări permanente din partea doctrinei.

„După schimbarea revoluționară a regimului comunist și adoptarea Constituției din 1991, statul și dreptul României au redevenit pe coordonatele noii matrice a dreptului european, reușind, în cei peste 30 de ani de democrație să-și edifice un stat de drept care să corespundă exigențelor modelului de civilizație al democrației de tip european. (...) Sigur că în elaborarea unei noi Constituții, după schimbarea unui regim totalitar, în România noile forțe politice rezultate din procesul

revoluționar, au optat pentru un regim democratic, bazat pe principiile separației puterilor în stat, a pluralismului politic și social a alegerilor libere efectuate la diferite intervale de timp în condițiile și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a exigențelor statului de drept”, a mai subliniat președintele Curții.

În final, au fost evocate elemente privind introducerea controlului de constituționalitate realizat de Curtea Constituțională, a cărui reglementare prin Constituția din 1991 exprimă atașamentul la tradițiile constituționale ale poporului român, iar revizuirea Constituției din 2003 a reconfigurat și a extins atribuțiile Curții. Totodată, a fost accentuat rolul jurisprudenței constituționale în dezvoltarea constituționalismului contemporan prin interpretările evolutive ale textelor Legii fundamentale adaptate realităților sociale.

Rolul jurisprudenței constituționale în consolidarea și dezvoltarea constituțională se realizează prin interpretarea și aplicarea prevederilor constituționale în corelație cu tratatele și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, a Curții de Justiție a Uniunii Europene, pe calea celor două metode interpretative, originalistă și evolutivă. Această interacțiune îi conferă un caracter creativ, care se manifestă ca un sistem deschis și receptiv în raport cu constituționalismul european. Jurisprudența constituțională percepe și dezvoltă perspective noi de înțelegere în raport cu dinamica realităților sociale, prin procesul de constituționalizare concretizat în jurisprudențele autorităților de jurisdicție constituționale din fiecare stat european, ceea ce conduce astfel, la o interactivitate și unitate în sistemul constituțional din spațiul european, contemporan.

1.4. Conferința-dezbateri: 1991–2023: Revizuirea Constituției – între exigențele dreptului și dezideratele politicului, on-line, 23 februarie 2023

Prelegerea-dezbateri din luna februarie 2023 aferentă ciclului de conferințe cu tema *Tradiția constituțională și perspectivele constituționalismului în România* organizat de Institutul de Cercetări Juridice (ICJ), pentru a marca centenarul Constituției României din 29 martie 1923, s-a referit la *1991–2023: Revizuirea Constituției – între exigențele dreptului și dezideratele politicului*.

În deschiderea manifestării, prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul ICJ, a arătat că „În lumina celor mai bine de trei decenii scurse de la intrarea lor în vigoare, dispozițiile constituționale referitoare la inițiativa (art. 146), procedura (art. 147) și limitele (art. 148) revizuirii Constituției apar ca deosebit de restrictive, consacrand prin excelență o constituție de tip rigid. Deși revizuirea s-a aflat aproape în permanență pe agenda unor partide politice, grupuri sociale ori platforme ideologice, singurul demers finalizat prin referendum și intrarea în vigoare a unei legi de revizuire a fost cel justificat în anul 2003 în principal prin necesitatea punerii de acord a textului constituțional cu exigențele „Integrării euroatlantice” (art. 145¹ și 145²). În vreme ce dispozițiile referitoare la *inițiativa și procedura revizuirii* au drept scop garantarea stabilității Constituției, a cărei revizuire este astfel condiționată de existența consensului *politic și social*, cele care privesc *limitele revizuirii* statuează imposibilitatea *juridică* a schimbării unor repere fundamentale ale ordinii

constituționale înseși. Dacă experiența din 1923 a arătat cum revizuirea Constituției în vigoare realizată cu încălcarea dispozițiilor privind procedura de revizuire se poate realiza juridic în forma unei Constituții noi, iar astăzi s-ar putea discuta în continuare în ce măsură ar fi posibilă o revizuire *explicită* a dispozițiilor privind limitele revizuirii, credem că dezbaterile din ultima perioadă au adus în prim-plan ceea ce am putea numi problema limitelor *implicite* ale revizuirii – nu numai *supremația Constituției* și garantarea ei de către CCR inclusiv la nivelul reglementărilor comunitare cu caracter obligatoriu [art. 145¹ alin. (2)], ci și exercitarea în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în tratatele constitutive ale UE exclusiv în condiții de *egalitate juridică între toate statele membre* ale UE – în raport cu care o revizuire implicită a Constituției trebuie considerată neconstituțională. Și în această privință reflecția doctrinară este chemată să analizeze și concluzioneze deopotrivă asupra situației mecanismelor și mijloacelor revizuirii, cât și a provocărilor modernizării așezământului statal pe această cale pentru a-i garanta funcționalitatea și perenitatea sa.”

În cadrul manifestării doamna prof. univ. dr. Simina Tănăsescu, judecător la Curtea Constituțională a României (CCR), a susținut comunicarea: *1991–2023: Revizuirea Constituției – între exigențele dreptului și dezideratele politicului*. Au fost abordate aspecte legate de conceptul de revizuire constituțională și semnificațiile sale, particularitățile reglementării românești în materie, desfășurarea și rezultatele primei revizuirii, din 2003, a Constituției din 1991 și diversele inițiative de agest gen eșuate.

2. Conferința doctoranzilor 2022, ICJ, București, on-line, 12 decembrie 2022

Conferința anuală (2022) a doctoranzilor în drept, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (ICJ), a avut loc *on-line*, luni 12 decembrie 2022, și a dezbătut tema *Probleme noi ale raportului dintre dreptul UE și dreptul român*.

Reaparitia războiului în Europa, implicațiile economico-strategice ale crizei energetice și inedite provocări ale solidarității europene aferente generează noi impulsuri și conferă inedite dimensiuni politicilor UE în frunte cu cele externă și de apărare. Inadvertențele și diferențele de puncte de vedere intervenite în ultima perioadă între unele jurisdicții supreme și constituționale și, respectiv, CJUE în privința raportului dintre dreptul UE și drepturile interne ale statelor membre au ridicat noi probleme juridice și reacții politice. În același timp, strategia de dezvoltare durabilă a Uniunii, asumată prin *Green Deal* (2019), și revoluția digitală în curs impun un caracter prioritar reglementărilor vizând tranziția ecologică (programul legislativ „Fit for 55%”) și impactul digitalizării asupra societății.

În acest context general, conexiunile și interacțiunile dintre ordinea juridică unional-europeană și sistemele de drept ale celor 27 de state membre prezintă o problematică majoră complexă, aflată în permanentă evoluție, cu o dinamică proprie și mize deosebite. Toate acestea au implicații importante asupra dreptului intern al țărilor membre, inclusiv a dreptului român. Dintr-o atare perspectivă conferința își

propune analiza, dezbateră și surprinderea unor aspecte juridice ale actualității, precum cele evocate mai sus, și ale mecanismului unional-european de integrare multidimensională în relație, deopotrivă cu normativitățile interne și globală, cu privire specială asupra impactului lor în ordinea juridică românească.

Dincolo de problematica propriu-zisă, manifestarea oferă tinerilor cercetători, atât din institutele Academiei Române cât și din alte centre universitare din țară și străinătate, un cadru instituțional organizat, adecvat pentru a încuraja activitatea de cercetare științifică, stimulativ pentru dezbateri și de dezvoltarea cercetării interdisciplinare, schimbul de idei din aria temelor de interes. Scopul conferinței este acela de a le permite să prezinte rezultatele cercetării efectuate în elaborarea tezelor de doctorat și să le valorifice prin dezbateri și publicarea materialelor într-un volum al conferinței.

Deschiderea manifestării a cuprins un cuvânt introductiv din partea prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul ICJ și o prezentare generală a tematicii abordate a prof. univ. dr. Mihai Șandru, coordonatorul programului de pregătire doctorală al Institutului. A urmat apoi susținerea comunicărilor elaborate de doctoranzi, reprezentând SCOSAAR și școli doctorale ale universităților din București și din țară, pe trei arii tematice: dreptul UE, drept public român și drept privat român.

*drd. Mircea M. Duțu-Buzura**

* Școala Doctorală a Facultății de Drept a Universității din Craiova; mirceadb@yahoo.com